

Erken Evlilik Sorunu ve Kadın Sağlığı: Güncel Bir Değerlendirme

Yaşar Suveren* ¹, Zekiye Turan ²

Özet: Bu çalışmadaki temel amaç erken yaş evliliklerin kadın sağlığı üzerine olan etkilerini ortaya koymaktır. Bu konu hakkındaki temel sorun bu tür evliliklerin her ne kadar düşme eğiliminde olsa da varlığını hala sürdürüyor olmasıdır. Bu çalışma bu konuda farkındalık sağlayarak sorunun çözümüne katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Erken yaşta evlilik terimi, genel anlamda bireylerin 18 yaşından önce yaptığı evlilikler için kullanılmaktadır. Dünya’da özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, 18 yaşından önce evlenenlerin oranının gelişmiş ülkelere kıyasla çok yüksek olduğu bilinmektedir. Bunun en önemli nedeni kadına toplumsal olarak verilen rollerdir. Erken evlilik nedenleri arasında yüksek morbidite ve mortalite oranlarının bir sonucu olarak üreme kaygısı, kız çocuklarının ekonomik bir ‘yük’ olarak görülmesi ve geleneksel kültürel değerler bakımından erken evliliklerin ‘iyi’ bir seçenek olarak görülmesi gelmektedir. Çalışmaya göre, erken yaşta evliliğin kadınların fiziksel, sosyal ve ruhsal yaşamlarına yönelik olumsuz birçok etkisi bulunmaktadır. Kadın sağlığına son derece olumsuz etkileri olan erken yaşta evliliğin önlenmesi için, kız çocuklarının eğitime erişimlerinin sağlanarak güçlendirilmesi, ebeveynlerin, erkeklerin, erkek çocukların ve toplumsal çevrenin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle kız çocuklarının eğitime erişimleri için gerekli önlemlerin alınması, politikalar geliştirilmesi ve uygulanması ile erken evliliklerin azalması ve kadın sağlığının iyileştirilmesi mümkün olabilir.

Anahtar Kelimeler: Adölesan Gebelik, Çocuk Evliliği, Çocuk Gelin, Erken Yaş Evlilik, Kadın Sağlığı

The Problem of Early Marriage and Women’s Health: A Current Review

Abstract: The primary purpose of this study is to reveal the effects of early marriages on women’s health. The main problem with this issue is that such marriages still exist, although they tend to decline. This study aims to contribute to the solution of the problem by raising awareness on this subject. The term early marriage is generally used for marriages made by individuals before the age of 18. It is known that the rate of those who marry before the age of 18 is very high in the world, especially in underdeveloped and developing countries, compared to developed countries. The most important reason for this is the social roles given to women. Among the reasons for early marriage are reproductive anxiety as a result of high morbidity and mortality rates, girls being seen as an economic ‘burden’ and early marriages being seen as a good option in terms of traditional cultural values. According to the study, early marriage has many negative effects on women’s physical, social and spiritual lives. In order to prevent early marriage, which has extremely negative effects on women’s health, it is necessary to strengthen girls’ access to education and raise awareness of parents, men, boys, and the social environment on this issue. It may be possible to reduce early marriages and improve women’s health by taking the necessary measures, developing and implementing policies, especially for girls’ access to education.

Keywords: Adolescent Pregnancy, Child Brides, Child Marriage, Early Marriage, Women’s Health

¹Sakarya University, Department of Sociology, Sakarya, Türkiye, ysuveren@sakarya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8464-0368

²Sakarya University, Faculty of Health Sciences, Sakarya, Türkiye, zekiyeturan@sakarya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2763-2820

Received: 16 October 2021, **Accepted:** 20 November 2021, **Online:** 20 April 2022

* Corresponding Author

1. Giriş

Doğum, evlilik ve ölüm gibi olaylar insan yaşamındaki en önemli olaylar olarak kabul edilir. Bu üç olay arasında sadece evlilik bir seçimdir ve bu seçimi yapma hakkı uluslararası insan hakları ilke ve politikaları tarafından tanınmaktadır. Ne yazık ki genç kızlar ¹/çocuklar çoğunlukla bu hakka aykırı evlilikler yapmaya zorlanmaktadır. 18 yaşın altındaki bir çocuğun evliliği olarak tanımlanan çocuk evliliği için kullanılan diğer terimler arasında “erken yaşta evlilik” ve “çocuk gelinler” sayılabilir. Erken evlilik terimi belirsiz olarak görülebilir çünkü bir kişi için erken olan, bir başkası için geç olabilir (Osakinle, Tayo-Olajubutu, 2017). Küresel olarak, genç kadınların %29'u 18 yaşından önce evlenmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund/UNICEF), dünyadaki 1,1 milyar kız çocuğundan 22 milyonunun hâlihazırda evli olduğu ve nüfus arttıkça bu sayının artacağını bildirilmiştir (UNICEF, 2017).

Çoğu durumda, kızlar okula gitmeleri gerekirken erken yaşta evliliğe zorlanmaktadır. Bazı durumlarda ise evlenmek isteyip istemedikleri sorulmamakta ve/veya eşleri hakkında karar veremeyecek kadar küçük yaşlarda bulunmaktadırlar. Bazen de, çocuklar yasa ve hatta gelenekler önünde ‘rıza’ları ile buna yönelmiş olabilmektedirler. Gerçekte ise, *rıza* onlar adına başkaları tarafından alınmış olabilmektedir. Erken yaşta evliliklerin farklı nedenleri olmasına ve çeşitli biçimler alabilmesine karşılık erkek ya da kız çocuğunun evlendirilmesi, yani erken yaşta evlilik insan haklarının apaçık ihlâl edilmesidir (UNICEF, 2001).

Çocuk yaşta evliliklerde başka birçok sorunun yanı sıra, belki de en önemli sorun, bu yaşta gebelik ve doğum yapmanın öne çıkmasıdır. Erken yaşta evlendirilen genç kızlar, bedensel, ruhsal gelişimini tamamlamamış olmaları ve sosyal konularda yetersiz bilgi birikimleri nedeniyle genellikle çocuk doğuracak kadar olgun değildirler. Bu kızlar, cinsel sağlık, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, iletişim, ebeveynlik rolleri ve psikolojik sorunlarla karşı karşıyadırlar (Lowe, vd., 2021). Çocuk evliliği sorunu son yirmi yılda büyük ilgi görerek ortadan kaldırılması ve Birleşmiş Milletler Konseyi'nin *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri* arasına dahil edilmesi gereken bir hedef haline gelmiştir. Bu insanlık dışı eylemi ortadan kaldırmak için çalışan örgütlerin, ülkelerin ve bireylerin sayısı da her geçen gün artmakta ve genç kızların geleceklerinin her şeye karşın giderek daha aydınlık olduğu görülmektedir. Son veriler, dünya genelinde çocuk evlilik oranlarında bir azalma olduğunu, ancak bölgeler ve ülkeler arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bazı bölgelerde hâlâ yüksek oranlarda çocuk evlilikleri yaşanırken, bazılarında ise azalma ya da

¹Metinde ‘kız’ sözcüğü ve sıfatını, çocukluktan yetişkin olana kadarki sürecin bütününe gönderme yaparak, bu ad veya sıfatı kadın bireyleri tanımlamak için kullanıyoruz. Yazarlara göre, bir kız çocuğu, yiyecek, giyecek, eğitim, barınma gibi temel gereksinimleri ve yaptığı her şeyde ona rehberlik etmesi için hâlâ ebeveynlerine bağımlı bireylerdir. Metinde bu tanım ve kabulden hareketle ‘kız’ sözcüğü kullanılmaktadır.

durgunluk yaşanmaktadır (UNICEF, 2018).

Bu çalışma, erken yaşta evliliğin yaygın olduğu ve olmadığı yerlerdeki farklılıkları ve benzerlikleri ve ayrıca, erken yaşta evliliğin kadınların fiziksel, ruhsal ve toplumsal sağlığı üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Bunlara ek olarak bu çalışmada, erken yaşta evliliklerin önlenmesi için gerekli politika ve uygulamalara dair öneriler de sunulmaktadır.

2. Erken Yaşta Evliliğin Tarihsel ve Kavramsal Arka Planı

Çocuk yaşta evlilik ve çocuk dönemi beşik kertmesi (nişan) âdetleri çeşitli zaman ve bölgelerde meydana gelmiştir. Genellikle görücü usulü evlilikle ilişkili olan bu tür gelenekler Afrika, Nijerya, Asya, Okyanusya ve Güney Amerika'nın bazı bölgelerinde yaygındır; eski zamanlarda Avrupa'da da görülebiliyordu (Osakinle, Tayo-Olajubutu, 2017). Dünya genelinde 18 yaşını doldurmadan evlenen ve yaşamını sürdüren kadın ve kız çocuklarının sayısının 650 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, her 3 kızdan 1'i 18 yaşına gelmeden ve her 5 kızdan 1'i 15 yaşına gelmeden evlenmektedir (Efevbera, Bhabha, 2020). Erken yaşta evlilik, taraflardan birinin veya her ikisinin de 18 yaşını doldurmadığı resmi veya gayri resmi bir birliktelik olarak tanımlanabilir. Bugün erken yaşta evlilik toplumsal cinsiyet eşitliği, küresel sağlık ve kalkınmanın önündeki önemli engellerden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak erken yaşta evlilik konusu yeni bir olgu değildir; Ortaçağ ve eski uygarlıklarda, bir kız çocuğunun ergenliğe ulaştığında veya daha erken yaşta evlendirilmesi doğal ve süregelen bir uygulamaydı. Bu uygulama, kızların çoğunun 15 yaşında evlendirildiği Orta Çağ'a kadar uzanmaktadır. Yahudiler 12 yaşındaki kızları yetişkin olarak kabul ederken, Antebellum Amerikan kültürü, bugünün tersine daha genç kadınları ve önemli ölçüde yaşlı erkekleri kapsayan evlilikleri benimsiyordu. Eski zamanlarda evlilik, bir birliktelikten çok bir 'sözleşme' olarak algılanırdı ve genç kızlar kocalarının malı olarak görülürdü (Schaffnit, Lawson, 2021).

Erken yaşta evliliği birçok faktör etkilemektedir. Antropolojik bir çerçeveden bakıldığında ilk olarak, hastalık (morbidite) ve ölüm (mortalite) oranlarının yüksek olduğu durumlarda erken yaşta evlilik bir varkalım ve/veya biyolojik yeniden üretim stratejisidir. Yaşam tarihi kuramının temel bir varsayımı, sert dışsal veya çevresel bir ortamın zorunlulukları, fizyolojik bozulmanın ve ardından gelen ölüm sürecinden önce üremenin başarılı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak için hızlandırılmış bir üreme stratejisinin bir gereklilik olduğu argümanını ileri sürmektedir (Schaffnit, Lawson, 2021). Bu argümanın temelinde, yaşam beklentisinin düşük olduğu durumlarda erken üremenin genlerin bir sonraki nesle aktarılmasını sağlama

olasılığıdır. Bu nedenle, düşük yaşam beklentisi ve yüksek ölüm oranlarına sahip toplum ve uluslarda erken yaşta evlilik bir norma dönüşmüştür.

Erken yaşta evliliği etkileyen ikinci bir faktör ise, ebeveyn-çocuk çatışmasını içerir. Çoğu durumda, çocuklar ve ebeveynler evlilik kararları konusunda genellikle farklı görüşlere sahiptirler. Ebeveynler bu gibi durumlarda çocuklarını zorlayarak veya manipüle ederek onları evliliğe yönlendirirler (Schaffnit, Lawson, 2021). Evliliğin zamanlamasını anlamada kullanılan model, ebeveynler ve özellikle kızları arasındaki çatışmadan etkilenir; ebeveynler kızlarını erken yaşta evliliğin potansiyel tehlikelerini bildiği halde onları erken evlenmeye zorlayabilmektedirler. Rutin olarak, ebeveynler kızlarını, tüm ailenin yararı için yani evlilik aracılığıyla edinilmesi umulan para, mal, mülk, refah vs. için doğrudan veya dolaylı olarak evlenmeye teşvik etmektedirler. Bunun dışında, kız çocukları çoğu aile için ekonomik birer 'yük' olarak görülmektedir. Bu bakımdan, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesinden öncelikle ebeveynler yararlanır, çünkü bu onların 'yüklerini' azaltır ve diğer çocuklara 'yatırım yapmak' için de kaynak sağlar. Örneğin ebeveynler genellikle çeyiz olarak aldıkları maddi ödüller nedeniyle bu tür evliliklerden fayda sağlamaktadırlar (Kidman, 2017). Bu nedenle, yoksul ailelerden gelen kızlar, zengin ailelerden gelen kızlara göre daha erken evlenirler veya evlenmeye zorlanırlar. Ayrıca birçok çalışma, gelinin yaşının küçüklüğünün bahsedilen türden finansal ödül ya da transferler için çok önemli bir 'artı değer' olduğunu da göstermektedir (Schaffnit, Lawson, 2021).

Erken yaşta evliliği etkileyen bir diğer faktör ise erken yaşta evliliğin genellikle yerel ölçek ve normlarda kız çocukları için mevcut en iyi seçenek olarak görülmesidir. Erken yaşta evlilik, özellikle ideal olmasa da birçok maddi ve manevi kısıtlamalarla yüz yüze kalan insanlar arasında ne yazık ki sürdürülmeye devam etmektedir. Kızlar genellikle kaderlerini benimser ve bir yetişkin olarak kimliklerini, statülerini ve saygılarını güvence altına almak için çabucak çocuk doğururlar (Osakinle, Tayo-Olajubutu, 2017). Özgül olarak bu durum ebeveynlerin ve kızlarının dezavantajlı geçmişleriyle ilgilidir. Kızlar için, eğitim, çalışma gibi fırsat ve olanakları son derece sınırlı olan ebeveynler ve kız çocukları ataerkil normları benimsemek zorunda kalarak söz konusu pratiği sürdürmeye isteyerek ya da istemeden katkıda bulunmaktadır (Schaffnit, Lawson, 2021).

3. Erken Yaş Evlilikler Açısından Bölgesel Farklılıklar ve Benzerlikler

Erken yaşta evlilikler, ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. Erken yaşta evlilikler en çok az gelişmiş, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaygındır. Gelişmiş ülkelerin çok azında, genç

kadınların ebeveyn izni ve/veya mahkeme onayı ile 18 yaşından küçük yaşta evlenmesine izin verilmektedir (UNICEF, 2017). Genç/çocuk gelinlerin çoğunluğu çok eşli hanelere ikinci veya üçüncü eş olarak katılmaktadır. Çoğu Sahra Altı Afrika ülkesinde çocuk yaşta evlilikleri suç haline getiren cinsel şiddeti önleme yasalarına rağmen, erken yaşta evlilik uygulaması devam etmektedir. Erken yaşta evlilikler, Batı ve Orta Afrika'da da oldukça yaygındır (Elengemoke, Susuman, 2021). UNICEF'in verilerine göre, Dünya genelinde 2014 ve 2020 yılları arasında 20-24 yaş grubundakilerin %19'unun 18 yaşından önce, %5'inin 15 yaşından önce evlendiği; az gelişmiş ülkelerde ise, 20-24 yaş grubundakilerin %36'sının 18 yaşından önce, %10'unun 15 yaşından önce evlendiği bildirilmiştir. En yüksek rakamlar, Batı ve Orta Afrika ülkelerinde 20-24 yaş grubundakilerin %37'sinin 18 yaşından önce, %13'nün 15 yaşından önce evlendiği bildirilmiştir (UNICEF, 2021).

Az gelişmiş ülkelerde, yoksulluğun temel bir rol oynadığı erken evliliğe, çeşitli faktörler etki etmektedir. Geleneksel inançlar, normlar ve din, erken yaşta/çocuk evliliklerin yüksek oranlara ulaşmasında öne çıkmaktadır. Günlük uygulamalarda, fikirlerde ve normlarda etnik köken, medyaya maruz kalma, cinsiyete yönelik tutumları etkileyen eğitim ve cinsel etkinliğe başlama yaşı gibi değişkenler de diğer faktörler arasında gelmektedir. Ayrıca, kırsal ve kentsel ortamlar arasındaki farklılıklar, genç kızların durumunu, ekonomik sosyalleşmeyi, cinsel ilişkilerin başlangıcını ve gebeliği de etkilemektedir (Chung, vd., 2018; Osakinle, Tayo-Olajubutu, 2017). Sahra altı Afrika'da kırsal çevre, çocuk yaşta evlilikleri mümkün kılan bir başka unsur olarak tanımlanmıştır. Genel olarak, Afrika'da ergenlerin yaklaşık beşte biri gebe kalmaktadır. Adölesan gebelikler, ikamet yeri, medeni durum, adolesanların eğitim durumu, anne ve babaları ve ebeveyn-ergen arasındaki cinsel sağlık ve üreme sağlığı iletişimi gibi çeşitli sosyo-demografik faktörlerle ilişkilendirilmiştir (Kassa, vd., 2018).

Gelişmekte olan ülkelerde erken yaşta evlilik kalıpları daha çeşitlidir. Bu tür evliliklere yönlendirilen/yönelen kadınların çoğu, eğitim düzeylerinin düşük olduğu ve ekonomik statüsünün zayıf olduğu kırsal alanlarda yaşamaktadırlar. Çoğu durumda, çocukların erken yaşta evlenmelerinin veya evlenmek üzere nişanlanmalarının nedenlerinden biri ebeveynlerin sosyo-ekonomik statüsünün düşük olması olarak görülmektedir (Kyari, Ayodele, 2014). Nepal'de gerçekleştirilen 2011 *Demografik ve Sağlık Araştırması*, bu ülkedeki 20-24 yaş arasındaki kadınların %41'inin 18 yaşından önce evlendiğini göstermiştir. Aynı çalışmada ayrıca çocuk evliliğinin okuma yazma bilmeyen kadınlar arasında yaygın olduğu bulunmuştur (Verma, vd., 2013). Gelişmekte olan ülkeler, özellikle Güney Asya bölgesindekiler, dünyadaki tüm çocuk evliliklerinin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Erken yaşta evliliklerin %66'sı Bangladeş'te gerçekleşirken, bunu %46'lık bir oran ile Afganistan takip etmektedir. Erken yaşta evlilik, cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle Orta Doğu ve Güney Asya bölgesinde de önemli bir sorundur. Bu bölgelerdeki

aileler ve topluluklarda kızlara çok az değer verilir ve kızların evlilikte gecikmesi aile için ek bir maliyet olarak görülür. Yıllarca savaşın merkezinde olan bölgelerdeki istikrarsızlık ve doğal afetler gibi durumlar, çaresiz aileleri genç kızlarını evlenmeye zorlamaktadır (Khanna, vd., 2013). Ülkemize bakıldığında, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2018 verilerine göre 15-19 yaş grubundaki kadınlar arasında evlilik oranının %5, bu yaş grubunda gebe veya çocuk sahibi olanların oranının ise %4 olduğu saptanmıştır (TNSA, 2018).

Bununla birlikte, gelişmiş ülkeler, az sayıda erken yaşta evlilik vakalarına sahiptir. Erken yaşta evlilikler konusunda gelişmiş ülkelerde benzersiz veya ayırksı bir politikaya sahip olan tek ülke İngiltere'dir. İngiltere, Kuzey İrlanda ve Galler'de, 16 ve 17 yaşlarındaki çocukların evlenmeleri yalnızca çocukların izniyle mümkündür. İskoçya'da çocuklar ancak 16 yaşına geldiklerinde evlenebilirler ve ebeveyn izni almaları zorunlu değildir (Barr, 2017). Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin aksine, erken yaşta evlilik gelişmiş ülkelerin çoğunluğu tarafından terk edilmiştir. Bu ülkelerde evlilikler, erkekler ve kadınların yaşam deneyimlerinin artışı, özgür seçim ve olgunlaşmayı takiben gerçekleşir ve ebeveynlerin seçtiği bir eş ile evlenmeyi kabul etme durumu nadiren görülür.

Özetle, azgelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasında, erken yaşta evlilikle ilgili benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde erken yaşta evliliğin çoğunlukla okur-yazarlık düzeylerinin düşük olduğu kırsal alanlarda gerçekleştiği görülmektedir. Bununla birlikte ayırt edici en önemli fark, erken yaşta evliliğin yoksulluk, cinsiyet ayrımcılığı, istikrarsızlık ve çocuk evlilik yasalarının yeterli ölçüde uygulanmamasından kaynaklandığı söylenebilir (Svanemyr, vd., 2015). Ayrıca, gelişmiş ülkelerden farklı olarak, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde geleneksel, dini ve kültürel uygulamalar erken yaşta evliliklerin sürdürülmesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

4. Erken Yaşta Evliliğin Kadın Sağlığına Etkileri

4.1 Erken Yaşta Evliliğin Kadınların Fiziksel Sağlığına Etkisi

Erken/çocuk yaşta evlilik, kızları duygusal ve fiziksel olarak hazır olmadan önce cinsel yaşama yönlendirir. Bu nedenle, kendi üreme ve cinsel sağlıkları hakkında da sınırlı bilgi ve deneyime sahip olan 18 yaş altındaki kadınlarda HIV ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyon riskinde artış, serviks kanseri riskinde artış, adölesan gebelikler ve buna bağlı gebelik ve doğurdukları yenidoğan üzerine olumsuz etkileri bulunmaktadır.

4.2 HIV ve Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyon Riski

Kültürel ve dini farklılıklara, bölgesel ve etnik farklılıklara bağlı olarak çocuk yaşta evlilik, evlilik öncesi cinsel aktiviteye karşı koruyucu bir mekanizma olarak görülebilir. Ancak, istenmeyen gebelikler ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar (CYBH'ler) HIV/AIDS bu dönemde karşımıza çıkan endişe veren bir durumdur (Osakinle, Tayo-Olajubutu, 2017). 18 yaşından önce evlenen kızların, erken dönem cinsel aktivite ve sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeyleri daha düşük ve evlilikle birlikte gebelik beklentileri de olduğundan cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma riski evlenmemiş kızlardan daha yüksektir.

Evli kızların genellikle doğurgan olduklarını göstermeleri için baskı altında oldukları ve bu nedenle korunmasız cinsel ilişkiye girme olasılıklarının daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Ayrıca, genç kızlarla evlenen erkeklerin çoğunun büyük ölçüde daha yaşlı olduğu ve birçok cinsel partneri olduğu da tespit edilmiştir. Erken yaşta evlilikte önemli diğer bir konu da genç kızların maddi bağımsızlıklarının olmamasıdır, bu nedenle partnerlerinden herhangi bir talepte bulunma yetkisine de sahip değildirlir. Örneğin, kızlar partnerlerinin HIV testi yaptırmalarını, prezervatif kullanmalarını veya tek eşli olmaları konusunda ısrar etmelerini isteyemezler (Osakinle, Tayo-Olajubutu, 2017).

Depresif semptomları veya düşük benlik saygısı olan ergenlerin, yaşlılarına göre gebe kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Düşük benlik saygısına sahip ergenlerin riskli cinsel davranışlarda bulunma ve kontraseptif kullanma olasılıklarının daha düşük olduğu da gösterilmiştir (Chung, vd., 2018). Erken yaşta evlilik nedeniyle genç kızlar kendi bağımsız kimliklerini geliştirme fırsatından da mahrum bırakılmaktadır. Okulu bırakmak, erken yaşta evlenen genç kızların, kendilerini nasıl ifade edecekleri veya düşüncelerini nasıl ileri sürecekleri konusunda deneyimsiz olmalarına da neden olur. Bedenlerine hakimiyet duygusu olmadan veya düşük benlik saygısı ile büyürler, bu da onları cinsel yolla bulaşan hastalıklara ve istenmeyen gebeliklere maruz bırakır (Sadaf, vd., 2015).

4.3 Adölesan Gebelik/ Çocuk Doğuran Çocuklar

Çocuk yaşta evliliklerde gebelik ve doğum, bir başka endişe verici sağlık sorunudur. Gebelik, anne ve fetus için çeşitli sağlık riskleri oluşturur. İlk olarak, bağışıklık sistemini baskılayarak genç gebelerin enfeksiyon hastalıklarına yakalanma riskini artırır. Çok erken yaşta evlenip doğum yapan kadınların özellikle bedensel sağlıkları kötü etkilenmekte ve düzenli olarak ilaç kullanmaları gerekmektedir. Bunların yaklaşık yarısı hematolojik veya dolaşım sistemi hastalıkları gibi çeşitli somatik hastalıklardan etkilenmektedir. Somatik riskin nedenleri biyolojik olarak ergenlik döneminin tamamlanmaması olarak gösterilmiştir

(Bilano, vd., 2014; Kaplanoglu vd., 2015; Sezgin, Punamaki, 2020).

Gelişmekte olan ülkelerdeki gebelerin yaş ortalamasının Batılı ülkelerden daha genç bir ortalamaya sahip olduğu ve tüm doğumların %11'inin adölesan anneler tarafından yapıldığı rapor edilmiştir. Bir ülkedeki sağlık hizmetlerinin en güçlü göstergeleri anne ve yenidoğan ölümleridir. Adölesan annelerde gözlenen ölümlerin (%25) diğer yaş grubuna oranla daha yüksek olması, sağlık politikaları için bu grup içinde yer alan kadınların sağlığına önem verilmesi gerektiğine işaret etmektedir (WHO, 2011). 2017 yılında, dünyada gebelik ve doğum ile ilgili önlenemez nedenlerden dolayı her gün yaklaşık olarak 810 kadının öldüğü bildirilmiştir (WHO, 2019). Gelişmekte olan ülkelerde, her yıl yaklaşık 12 milyon 15-19 yaş arası ve 777.000 kadar 15 yaş altı adölesan çağıdaki kadının doğum yaptığı bildirilmiştir. Adölesan dönem kadınlarda, gebelik ve doğum komplikasyonları önemli ölüm nedenleri arasında yer almaktadır (WHO, 2020; Arslan, vd., 2020).

Erken yaştaki (adölesan) gebeliklerin, düşük doğum ağırlığı, erken doğum, perinatal ölüm, eklampsi, operatif vajinal doğum ve anne ölümü gibi yüksek gebelik komplikasyonlarına neden olduğu gösterilmiştir (Ergen, vd., 2017). Bu ölümlerin nedeni, kısmen genç annelerin sağlıksız, gelişimlerini tamamlayamamış ve sosyal hizmetler ile üreme hizmetlerine erişimlerinin yeterli olmamasıdır (Osakinle, Tayo-Olajubutu, 2017). Annenin koşulları ve özellikleri, dünya genelinde 15-19 yaş arası adölesan gebeler arasında sık görülen gebelik ve doğum sırasında oluşan komplikasyonlar sonucu gerçekleşen ölüm nedenidir. 2018'de dünyada 15-19 yaş arasındaki her 1000 adölesan çağıdaki kadında 44 doğum olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'de ise bu oran 1000 adölesan çağıdaki kadında 23 olarak tahmin edilmektedir. 2018 TNSA verilerine göre, 15-19 yaş grubu kadınlarda gebe veya çocuk sahibi olanların oranı %4 olarak bildirilmiştir (UNICEF, 2019; Arslan, vd., 2020; TNSA, 2018).

Godha ve arkadaşları (2013) Hindistan, Pakistan ve Bangladeş'te erken yaşta evlilik ve anne sağlığı arasındaki ilişkiyi belirlemek için yürütülen çalışmada, erişkin yaş kadınlara kıyasla 15-17 yaş arasında evlenen kadınların ve 14 yaşına gelmeden evlenenlerin ilk doğumlarından önce doğum kontrol araçları kullanmama olasılığının yüksek olduğunu bulmuşlardır (Godha, vd., 2013). Santhya ve arkadaşları (2010) çalışmalarında çocuk evliliklerinde kontraseptif kullanımının, daha sonra evlenenlere göre daha az yaygın olduğunu saptamışlardır. Çalışmada ayrıca, 18 yaşına gelmeden önce evlenen kadınların en az bir düşük (gebelik kaybı) yaşama olasılığının yüksek olduğu bulunmuştur (Santhya, vd., 2010).

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından bildirilen çeşitli raporlarda, birçok Sahra Altı ülkesinde 15 yaşından küçük kızlar arasında yüksek bir evlilik eğilimi (insidansı) olduğu bildirilmiştir. Birçok ülkede, çocuk evliliklerinden kaynaklanan genital fistüller, erken doğumlar, ölü doğum, cinsel yolla bulaşan

hastalıklar, rahim ağzı (serviks) kanseri ve sıtma dahil olmak üzere birçok sorun olduğu ve yüksek ölüm oranlarına en çok eklampsi, HIV enfeksiyonu, doğum sonu kanama (postpartum hemoraji) ve sıtmanın sebep olduğu bildirilmiştir. Adölesan/çocuk gebelerin doğumu sırasında, fetüsün başı vajinaya girse de, geniş omuzlar genellikle annenin henüz gelişimini tamamlamayan pelvik kemiklerinden geçemez. Adölesan gebelerin çoğunun doğumu, zor doğum ve fistüllerle sonuçlanır ve doğuma bağlı gelişen fistüllerle yaşayan ergen sayısının 2 milyonun üzerinde olduğu bildirilmiştir. Fistüller cerrahi olarak düzeltilmezse, genç kızların günlük yaşamını sürdürmesi olanaksızdır. 15-19 yaşındaki kızların gebelik veya doğum sırasında ölme olasılığı 20-24 yaşındaki kadınlara göre iki kat daha fazla olduğu, 10-14 yaş arası kızlarda bu riskin beş kat daha fazla olduğu bildirilmiştir (Osakinle, Tayo-Olajubutu, 2017). Genç kadınlar arasında sıtma ve HIV arasındaki kombinasyonun ise ölümcül sonuçları vardır. HIV ile yaşayan hastalar, plasmodium falciparum enfeksiyonuna karşı hassastır. Gebelerin plasentalarında genellikle ilk gebeliklerini ve sonraki gebeliklerini etkileyen yüksek sıtma paraziti bulunur. HIV ile yaşayan genç gebeler sıtma tedavisine düşük yanıt verir, bu da viral yükün artmasına ve anneden çocuğa bulaşma riskinin artmasına neden olabilir (Nour, 2009).

4.4 Rahim Ağzı (Serviks) Kanseri Riski

Erken yaşta evlilik ve çok eşlilik serviks (rahim ağzı) kanserinin tetikleyicisidirler. Birçok Afrika ülkesinin rahim ağzı kanserini yeterince veya etkili bir şekilde tarama kapasitesi olmamasından dolayı, rahim ağzı kanseri insidansının yüksek olduğu tahmin edilmekte ancak buna yönelik yeterli bilgi bulunmamaktadır. Rahim ağzı kanseri için risk faktörleri arasında çocuk yaşta evlilik, düşük sosyo-ekonomik durum, kocanın birden fazla cinsel partneri olması, hijyen yetersizliği ve sağlık hizmetlerine yetersiz erişim sayılabilir (Khalaf, vd., 2015; Osakinle, Tayo-Olajubutu, 2017). Mali'de servikal kanser yaygın olarak görülmekte ve ülkede önemli bir ölüm nedeni olmaya devam eden bir sağlık sorunudur (Nour, 2009).

4.5 Doğurdukları Çocuklara/Yenidoğana Etkileri

Çocuk yaşta evlilikler, doğum yapan genç annelerin yanı sıra çocuklarını da etkilemektedir. Erken yaşta evlilikler, gelecek nesli daha yüksek hastalık ve ölüm riskine maruz bırakmaktadır. Çocuk annelerin düşük doğum ağırlıklı veya erken doğmuş bebekleri doğurma olasılığı daha yüksektir. Ayrıca, 20 yaşın altındaki annelerden doğan bebeklerde ölüm oranları, erişkin yaş annelere göre daha yüksektir. Annelerin kısmen sağlıksız olmaları, üreme ve sosyal hizmetlere erişimlerinin olmaması ve fiziksel gelişimlerini

tamamlamamış olmaları bebek ölümlerine neden olabilmektedir (Osakinle, Tayo-Olajubutu, 2017). Ayrıca, cinsel yolla bulaşan hastalıkların varlığında geç tedavi veya hastalığın gebeliğin ilk üç ayında alevlenmesi yenidoğanda, körlük, sağırılık, yenidoğan enfeksiyonları ve erken doğum gibi etkilere neden olmaktadır (Nour, 2009).

4.6 Erken Yaşta Evliliğin Kadın Ruh Sağlığına Etkileri

Erken yaşta evlilik, genç kızların ruhsal/zihinsel sağlığı için de ciddi sonuçları olan bir insan hakları ihlâlidir. Bu evliliklerin çoğunda, genç kızlar yaşlı erkeklerle evlendirilir ve bu da önemli bir güç dengesizliği yaratır (John, vd., 2018). Bu tür ilişkilerde, genellikle kızlar hırpalandığı ve kötü muamele gördüğü için yüksek düzeyde aile içi şiddete maruz kalırlar (Kidman, 2017). Eş şiddeti genellikle genç eşleri travmatize eden duygusal, sözlü ve fiziksel istismarı kapsamaktadır. Cinsel partner şiddeti, erken yaşta evlilik mağdurlarının maruz kaldıkları ve ruh sağlıklarına zarar veren bir diğer önemli sorundur. Kültürel olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda sorun, ergenliğin başlangıcı ile ilişkilidir ve ikincil seks karakterlerinin gelişimi, bir kızın evliliğe hazır olması ile ilişkilendirilir. Ayrıca, küçük/genç kızların evliliğe hazır oldukları varsayımı, güçlü bir çocuk doğurma beklentisiyle de ilişkilidir. Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki geleneklerin çoğunda, evliliğin erken döneminde çocuk doğur(a)mayan bir eşin dışlanma olasılığı çok yüksektir. Sonuç olarak, bu beklentiler, cinsel ilişkinin gerçekleştirilmesinin beklendiği bir ortam yaratarak, genç kızların psikolojik travma yaşama olasılığını arttırmaktadır (Hur, vd., 2021).

Çocukken evlenen kadınların çoğu, çeşitli nedenlerden dolayı sıklıkla ruhsal ve zihinsel sorunlar yaşamaktadır. Evlilikleri sırasında, genellikle cinsellik ve cinsel yaşamdan habersizdirler ve cinselliğe girişleri kocalarının çoğunlukla zorla gerçekleştirilmektedir (Wondie, vd., 2011). Kadınların her koşulda cinsel ilişkiyi reddetme hakları vardır ancak bu, çocuk gelinler arasında nadiren gerçekleşir çünkü evliliklerinde bu hakkı iddia edecek güce, cesarete veya özgüvene asla sahip olamayacaklardır (McCleary-Sills, vd., 2015). Bunlara ek olarak, genç gelinlerin önemli bir kısmı, evlilik gününden önce kocalarının kimliğinin asla farkında değildirler; bu, maruz kaldıkları cinsel şiddetin ve travmanın boyutunu derinleştirmektedir. Cinselliğe ve cinsel deneyime aşina olmama, cinselliğin kızlar tarafından bilinmemesi ile daha da kötüleşir ve bu, kızların ruhsal sağlıklarında ciddi travmalara neden olur (Kidman, 2017). Başlangıçtan itibaren, çocuk gelinin kocası, kızın güvenine layık olmayan ve özerkliğini ihlâl eden biri olarak kurulur. Bu durum oldukça sorunludur, çünkü mağdurların özerkliği kısıtlı olduğunda eş şiddetinin olumsuz etkileri genellikle daha da kötü bir hal alır. Cinsel zorlama, evlilikte son derece aşağılayıcı ve korkutucu davranışları

içerir. Cinsellik mahrem, kişisel ve savunmasız bir yaşam alanıdır ve cinsel istismar, tecavüz ve cinsel açıdan diğer aşağılayıcı deneyimler ciddi şekilde travmatize edicidir. Araştırmalar, cinsel travmanın, Post-Travmatik Distres Bozukluğu (PTDB), depresyon ve semptom komorbiditesi için en yüksek riskleri oluşturduğunu doğrulamaktadır (McMillan, Asmundson 2016; Sezgin, Punamaki, 2020).

Çocuk gelinlerin ruh sağlığını etkileyen travma, kocalarıyla aralarındaki yaş farkına bağlı olarak da açıklanmaktadır. Çocuk gelinlerin kocaları genellikle babaları olacak yaşta olan erkeklerdir. Bu durum, genç kızların, evlerinde karar verme konusunda düşük müzakere gücüne sahip oldukları anlamına gelir. Kızların genç yaşları ve geleneklerin ailede erkeğe verdiği iktidarın/gücün yüksek olması nedeniyle cinsellik bağlamında bedenlerine ne yapılması gerektiği konusunda söz sahibi olmaları, üzerinde hiçbir yetkileri olmayan konulardan biridir. Bu nedenle, genç kızların ne tür bir cinsellik istedikleri, ne sıklıkta cinsel ilişki kurmak istedikleri ve koruma kullanıp kullanmama konusunda çok az özerklikleri vardır veya hiç yoktur (Godha, vd., 2013; Santhya vd., 2010). Farren ve arkadaşları (2018), kadınların çocuk kaybından sonraki iki hafta içinde yüksek oranda depresyon, anksiyete ve travma sonrası stress bozukluğu (TSSB) yaşadıklarını göstermiştir (Farren, vd., 2018). Bu çalışmaya dayanarak, erken gebelik kaybının daha fazla yaşandığı adolesan gebeliklerde, depresyon, anksiyete ve TTSB'nin de yüksek oranda görüleceği sonucu çıkarılabilir.

Çocuk yaşta evlilikler genç kızlar arasında tecavüz ve travma için bir alan haline gelmiştir. Önemli iktidar/güç dengesizliklerinin olduğu erken yaşta evliliklerin çoğunda, özellikle kocalarıyla cinsel ilişki kurmayı reddettiklerinde çoğu kız tecavüze uğramaktadır (Kidman, 2017). Yaşlı kocalar, özellikle başlık parasını ödediklerinde, genç eşlerine birer nesne gibi davranmaktadırlar. Ortaya çıkan güç dengesizliği, özellikle cinsel konularda küçük kızların kocalarıyla müzakere etmelerini zorlaştırmaktadır (John, vd., 2018). Kızların çoğu, zorla cinsel ilişkiye girilmesine son vermek için çığlık attıklarını, ağladıklarını ve yalvardıklarını bildirmiştir. Erken yaşta evlenen kızların çoğu, evlilikte isteklerinin yerine getirilmediğinden veya ihtiyaçlarının karşılanmadığından söz ederek depresyona girmektedirler (Sadaf, vd., 2013). Bazı durumlarda, genç eşler kocalarını gördüklerinde bayılacak gibi olduklarını ya da kâbus gördüklerini ve travmatik hissettiklerini ifade etmektedirler. Çoğu zaman, kocaları onlara ne istediklerinin önemli olmadığını ve kocalarının isteklerine uymak zorunda olduklarını söylerken zorla yatağa itildiklerini ve cinsel ilişki kurmaya zorlandıklarını belirtmişlerdir. Yaşlı kocalarından yönelen bu kadar yoğun cinsel istismarın sonucu, zayıf konsantrasyon, sinirlilik, travmatik cinsel deneyimlerle ilgili rahatsız edici düşünceler, aşırı uyarılma ve kâbusları içeren tablolar ortaya çıkmaktadır. Mağdurlar, kişisel gelecekleri ve evliliklerinin geleceği hakkında umutsuzluklar ve uzun süre devam eden yoğun üzüntüler yaşamaktadırlar (Wondie, vd., 2011).

4.7 Erken Yaşta Evliliğin Kadının Sosyal Sağlığına Etkileri

Yıllar içinde erken yaşta evliliklerin kızların sosyal sağlıklarına da son derece zararlı olduğu kanıtlanmıştır. Ancak erken yaşta evliliklerde öne çıkan en önemli toplumsal sorun eğitimde karşılaştıkları fırsat eşitsizliğidir. Çocuk yaşta evlilik, genç kızların, çocukluk ve kişisel gelişimlerine hazırlık için hayati önem taşıyan eğitim alma fırsatını ve aileleri ile toplumu geliştirmeye yönelik katkılarını engellemektedir (McCleary-Sills, vd., 2015). Açıkça, daha iyi bir gelecek için okula devam etmek isteyebilecek evli kızların bunu yapmaları engellenmektedir. Kız çocuklarının küçük yaşta okuldan alınıp zorla evlendirilmeleri ya da evlenmeyi beklerken başka bir evde çalıştırılmaları, onların zihinsel gelişimlerini oldukça sınırlandırmaktadır. Ayrıca, okulda arkadaş edinme ve sosyalleşme konularında da dezavantajlı konuma düşmektedirler. Arkadaşlık kurmak ve sosyalleşmek zihinsel gelişimin çok önemli bir parçasıdır ve bunun engellenmesi genç kızların özellikle sosyal becerileri konusunda yetersiz gelişimlerine yol açmaktadır. Bu kızların sadece aile çevresinden arkadaşları vardır, bu da yeni insanlarla tanışma ve onlardan bir şeyler öğrenme fırsatını değerlendirmelerini engeller (Sadaf, vd., 2015).

Genç kızların evlilik için okuldan uzaklaştırılması, sonunda hayatlarını kazanmalarına yardımcı olacak herhangi bir meslek, nitelik veya beceriye sahip olamayacakları anlamına gelir. Bu kadınlar dul ya da boşanmışlarsa, geçimlerini genellikle temizlik yaparak, yemek pişirerek ve para kazanmak için çocuklara bakmak gibi işler yaparak sağlayabilirler. Şiddet ve terk edilme, erken yaşta evliliklerle eş anlamlı olan diğer önemli toplumsal sorunlardır (McCleary-Sills, vd., 2015).

Genç kızlar genellikle uzun süreli aile içi şiddete maruz kalmaktadırlar. Ancak yine de, ailelerinin onları reddedeceği ve desteklerini üzerlerinden çekeceği, ekonomik desteklerini veya diğer toplumsal imkanlarını kaybedecekleri kaygılarıyla boşanmak veya evden ayrılma cesaretinden yoksundurlar. Erken yaşta evlilikte uzun süreli şiddet, birçok çocuk gelini kendine zarar vermeye, intihar girişimlerine itmiştir ve bu eğilim endişe verici bir oranda artmaya devam etmektedir (Gage, 2013). Bu kadınların çoğu sürekli olarak kocaları tarafından dövülmekte ve intihar etmekten başka bir tercih yapamayacakları ölçüde de tecavüze uğramaktadırlar. Çok az kadın, acımasız koşullar içindeki evliliklerinden kaçma cesaretini gösterir ve bu da genellikle çok uzun bir zaman alır. Bazı kültürlerde, kocalarından kaçan kadınlar ağır cezalarla karşı karşıya kalırlar ve hatta aileleri tarafından öldürülebilirler.

Eşin terk edilmesi, erken yaşta evliliklerle yakından bağlantılıdır. Bu tür evliliklerde erkekler genellikle daha yaşlıdır ve çocuk eşlerine çok az saygı duyarlar veya hiç saygı göstermezler. Eşlerine karşı, evliliklerinin bozulmasına katkıda bulunan, zorlayıcı cinsel ilişki, hakaret ve dayak da dahil olmak üzere

şiddet içeren davranışlar sergilerler. Erken evlenen kızların daha sonraki yaşlarda evlenenlere kıyasla boşanma olasılığının daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca cinsel şiddet, fiziksel şiddetten ziyade ayrılma durumu ile ilişkilidir (UNICEF, 2001). Erken yaşta evliliklerde terk etme veya boşanma, çoğu kız çocuğunu yoksulluğa karşı savunmasız bırakır, çünkü çocukların bakımı tamamen onların üzerine kalmaktadır. Genç yaşta evli oldukları, gelir getirici becerilere sahip olmadıkları ve eğitimsiz oldukları için, yoksulluk durumu da genellikle süreklilik arz eder.

Erken yaşta evlilik, genç kızların sosyal ağlarını/çevrelerini daha ileri yaşlarda evlenen kadınlara göre olumsuz yönden etkilemektedir. Çocuk yaşta evlilik, bir kadının toplumsal cinsiyet rollerine ve sosyal çevreye karşı tutumunu da büyük ölçüde etkiler. Erken yaşta evlenen kadınlar, sosyal ağlarında geleneksel olmayan bir yaşam seçeneğine sahip (gelir getirici faaliyetlerde bulunan, okulu bitirip meslek sahibi olan, özgür ve özerk) kadınların sayısını azaltmıştır. Bu, çocuk yaşta evliliklerin kadınların sosyal ağlarını, eğitimlerini, rol modelleriyle etkileşimlerini ve sosyal görüşlerini etkilediği anlamına gelir. Çocuk gelinlerin erken yaşta evlilik ile ilgili tutumlarını, cinsiyet normlarına yönelik görüşler, eş ve geniş aile ile iletişim ve etkileşimlerin tümü etkilemektedir. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerde, çocuk gelinler çocuk eğitimi, hayatta kalma, ekonomik katılım ve varlıklarının kontrolündeki eşitsizlikleri sürdüren cinsiyet normlarını benimseyebilirler (Asadullah, Zaki, 2019). Bu nedenle, bu kadınlar, erken yaşta evliliklere karşı mücadele etmek yerine, erken yaşta evlilik kültürünü sürdürebilirler veya bunu yeniden üretmeye ister istemez katkıda bulunabilirler.

4.8 Erken Yaşta Evlilikleri Önlemek İçin Olası Çözüm Önerileri

Dünya Sağlık Örgütü, altı alana yönelik kanıta dayalı bir kılavuz geliştirmiştir: erken evliliğin önlenmesi; cinsellik eğitimi, eğitim olanaklarının artırılması; ekonomik ve sosyal destek programları yoluyla erken gebeliklerin önlenmesi, kontrasepsiyon kullanımının artırılması; zorla cinsel ilişki kurmanın azaltılması, güvenli olmayan kürtajın önlenmesi ve doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası bakımı artırılması (WHO, 2011; Chandra-Mouli, vd., 2013).

Erken yaşta evliliğin çocuk gelinler ve gelecekleri için yıkıcı sonuçları vardır. Erken yaşta evlilik onların eğitim haklarını ellerinden alır ya da eğitim süreçlerini kısaltır, cinsel sağlıklarını, üreme haklarını, gelecekteki istihdam fırsatlarını tehlikeye atar ve yoksulluğu da teşvik eder. Erken yaşta evlilik sorununu önlemeye ve çözmeye yardımcı olmak için çeşitli girişimler ve programlar yapılabilir. Bunlar arasında genç kızları güçlendirmek, ebeveynler ve toplumsal çevrenin eğitimi, örgün eğitime erişilebilirliği artırma,

erkekleri ve erkek çocukları erken yaşta evliliğin önlenmesi süreçlerine katmak ile savunuculuk etkinlikleri sayılabilir.

4.9 Kızları Güçlendirmek

Erken yaşta evliliğin önlenmesi herşeyden önce mağdurların güçlendirilmesini gerektirir. Genç kızlara becerilerini geliştirmeleri için nitelikli ve yaygın eğitimler verilmeli ve erken yaşta evliliğin tehlikeleri ve riskleri hakkında bilgilendirilmelidirler. Ayrıca, toplumun erken yaşta evlilik riski altındaki kızlar için güvenli alanlar yaratması ve destek ağları geliştirmesi gerekir. Kızların yalnızca bireysel gelirlerini artırmak için değil, aynı zamanda aile ve toplum üzerinde etkili olabilecek ekonomik güçlenmeyi artırmak için de resmi işgücü piyasasına dahil olmalıdırlar (The Global Partnership to End Child Marriage, 2017). Bu gerçekleştirilebildiğinde, bilgi, beceri ve varlıklarını devam ettirebilecek çeşitli donanımlara sahip genç kızlar, erken yaşta evlilik yerine işe ve çalışmaya yöneleceklerdir.

Kız çocuklarının güçlendirilmesi aynı zamanda ebeveynlerin onları yükümlülükten ziyade özerk bir varlık olarak görmelerine de yardımcı olur ve erken yaşta evlilikle ilgili normlarda değişikliğe yol açabilir. Özellikle genç kızların iletişim, karar verme, para, sağlık ve yasal farkındalık gibi konularda yaşam becerileri eğitimi almaları gerekmektedir (Malhotra, vd., 2011).

Cinsellik ve üreme sağlığı eğitimi, danışmanlık, akran grubu eğitimi, ilgili sivil toplum inisiyatifleri ve bilgilendirici toplantılar aracılığıyla güvenli alanlar oluşturulmalıdır. Erken yaşta evlilikleri engellemek için toplum ile birebir iletişime geçen ebe ve hemşirelere önemli görevler düşmektedir. Sağlık profesyoneli olarak ebeler ve hemşireler, erken yaşta evliliklerin kadının fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlığına olumsuz etkileri konusunda toplumu bilinçlendirerek kadın sağlığının yükseltilmesine katkı sağlar. Bunun için bireylere ortaöğretimden itibaren eğitimler ve çalışmalar yaparak farkındalık oluşturulması için çaba harcamak oldukça önemlidir (Bebitova, Emül, 2021).

4.10 Ebeveynlerin ve Toplumsal Çevrenin Eğitimi

Çoğu durumda, kızlar asla kiminle ve ne zaman evleneceklerine karar verme yetkisine sahip değildir. Toplumsal seferberlik, davranış değişikliğinin başlatılmasında ve zararlı uygulamaların engellenmesinde çok önemlidir (Jain, Kurz, 2007). Genç yaştaki kızların evlenmesine genellikle ebeveynler ve toplumsal çevre karar verdiğiinden veya etkide bulunduğundan ebeveynlerin ve toplum üyelerinin eğitimi ve seferberliği hayati öneme sahiptir (Malhotra, vd., 2011).

Ebeveynler ve toplumsal çevre üyeleri bu süreçlere dahil edilerek ufukları genişletilebilir ve kızları erken yaşlarda evlendirmek yerine okula göndermenin yararlarını öğrenebilirler (Enighe, 2015). Böylesi geniş tabanlı ve geniş katımlı programların başarılı bir biçimde uygulanması, sivil toplum kuruluşları (STK), siyasal, dinsel ve akademik çevreler ile yüz yüze toplantılar, topluluk ve grup eğitimi oturumları ve kanaat önderlerinin etkili yönlendirmeleriyle gerçekleştirilebilir (Malhotra, vd., 2011).

4.11 Örgün Eğitime Erişilebilirliği Artırma

Kızların eğitim düzeyleri, olgun yaşta evlilik ile güçlü bir şekilde bağlantılıdır. Ortaöğretime kadar ilerlemiş olan kızların, eğitimi olmayan veya az eğitime sahip olan kızlara kıyasla çocuk yaşta evlenmeleri pek olası değildir. Okullaşma, kızları iki nedenden dolayı erken yaşta evlilikten korur. İlk olarak, bir kız okuldayken, çocuk olarak görülür ve evlenemez. İkincisi, okullar ev dışındaki kızlar için güvenli alanlar sağlar. Okullar, çocuk evlilikleri ve kız çocuklarıyla ilgili normların değiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Malhotra, vd., 2011). Kızların okulda kazandıkları deneyim ve eğitim ile edindikleri bilgilerin içeriği, çevre ile daha iyi iletişim kurmalarına ve çıkarlarını savunmalarına yardımcı olan bilgi, beceri ve sosyal ağlar edinmelerine yardımcı olur. Ayrıca, kızların daha yüksek eğitim düzeylerine ulaştıklarında kendi yaşamları üzerinde denetim sahibi olmaları ve toplumda değişiklik yaratmaları daha olasıdır. Daha fazla kızın okula kaydolabilmesi için tüm eğitim düzeyleri kız çocuklarına açık hale getirilmelidir (Jain, Kurz, 2007).

Kızların nitelikli ve örgün eğitime erişebilmeleri için öncelikle okulların inşa edilmesi ve kızların okula kayıt ve eğitimini teşvik etmek için gerekli olanaklarla donatılması gerekmektedir. Okullarda kadın öğretmenlerin sayısı artırılmalıdır çünkü kız çocuklarını etkileyen konuları daha iyi anlamaları ve onlara rol model olmaları mümkün olabilir. Kız çocukları okula kayıt için hazırlanmalı, eğitilmeli ve desteklenmelidir. Okul müfredatı yenilenmeli ve öğretmenler toplumsal cinsiyet duyarlılığı, cinsel sağlık ve üreme sağlığı, yaşam becerileri ve diğer sağlık sorunlarını ele alacak biçimde eğitilmelidirler. Kız çocuklarını okula gitmeye teşvik etmek için malzeme, destekleme vb. araçlara erişimi kolaylaştırmak için farklı pratik programlar oluşturulmalıdır (Malhotra, vd., 2011). Bu müdahaleler büyük ölçüde eğitim alanı içinde gerçekleştirilebilir.

4.12 Erkeklerin ve Erkek Çocukların Erken Yaşta Evliliğin Önlenmesi Süreçlerine Dahil Edilmesi

Erkekler ve erkek çocuklarla çalışmak, erken yaşta evliliklerin önlenmesinde etkili bir strateji olabilir. Erkek çocuklar, çocuk yaşta evliliğe karşı eğitimci ve savunucu olmak üzere başarılı bir biçimde eğitilebilirler. Evlilikle ilgili görüşlerini açıkça ifade edebilen genç erkekler, anne ve babalarını kız kardeşlerini evlendirmemeye ikna edebilirler. Ayrıca kız çocuğu olan babalar, erken yaşta evliliğin olumsuz etkileri hakkında bilgi sahibi olunca, kızlarını da bu konuda bilgilendirerek erken evliliğine engel olabilirler. Hükümet ve sivil toplum kuruluşları toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, toplumsal cinsiyet rollerine ve normlarına meydan okumak için toplumdaki erkekler ve erkek çocuklarla birlikte çalışmalıdırlar (Khanna, vd., 2013). Erkeklerin ve erkek çocukların da erken yaşta evlilikle ilgili deneyimleri ve tutumları hakkında konuşmalarına izin verilmelidir. Erken yaşta evliliğin gerçekleştiği toplumların çoğunun ataerkil toplumlar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, erken yaşta evliliğin sona ermesi için erkeklerin ve erkek çocukların hem evde hem de toplum içinde iktidarın sahibi oldukları statüko değiştirilmelidir. Erkeklerin, destekleyici olma, karar verme, şefkat ve saygılı olmanın ve bu yönde tutum değişikliklerine yönelmelerinin ne anlama geldiği hakkında eğitilmeleri gerekir. Ayrıca, erken yaşta evliliği sona erdirmek için erkeklere şiddet, yıldırma, iktidar ve tahakküm kurma ve kontrol kurmaya çalışmak gibi yaygın 'erkek olma' kalıplarından uzaklaşabilmeleri öğretilmelidir (Greene, vd., 2015).

4.13 Savunuculuk

Çocuk yaşta evliliğinin sona erdirilmesine yönelik farkındalığı ve bağlılığı artırmak için uluslararası ve ulusal düzeyde savunuculuk çabalarının artırılması gerekmektedir. Bunun için, yönetim kurulları odalarında ve anlamlı bir eylemde bulunmadan tartışmak yerine, gerçek sorunların ele alınması gerekmektedir. Savunuculuk, kızların durumunu yükseltmeye ve tüm aktörlere uyumlu ve koordineli mesajlar yoluyla sürekli siyasi destek sağlamaya odaklanmalıdır. Savunuculukla ilgili bir diğer önemli öneri, belirli hedef grupları yabancılaştırabileceği için çocuk yaşta evliliği 'şeytanlaştırmaktan' kaçınmaktır (UNICEF, 2017). Bu, genç kızların haklarını savunan mesajların, istenmeyen bir etkiye sahip olmalarını önlemek için dikkatle üzerinde durulması gereken bir duruma işaret eder.

Savunuculuğa ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine adanmış Kadının Statüsü Komisyonu (*Commission on the Status of Women*) ve çocuk evliliklerini sona erdirmeyi amaçlayan kararları destekleme ve eş-sponsor olmaya teşvik eden İnsan Hakları Konseyi (*Human Rights Council*) gibi platformlar öncülük etmelidir (Advocacy, 2021).

5. Sonuç ve Öneriler

Erken yaşta evliliğin, metin boyunca da ısrarla vurgulandığı üzere kız çocukları üzerinde ve topluma fiziksel, sosyal ve ruhsal-zihinsel sağlığa olumsuz etkileri bulunmaktadır. Erken yaşta evlilik, bir kızın çocukluğunu kısaltmakta, tüketmekte, haklarını elinden almakta ve çok ciddi biyo-psiko-sosyal sağlık riskleri yaratmaktadır. Genç kızlar, fiziksel ve duygusal olarak yeterince gelişmemişken erken yaşta cinsel ilişki ile tanışmakta, bu da özellikle gebelikle birlikte fiziksel ve psikolojik olarak onları oldukça olumsuz etkilemektedir. Erken yaşta evlilik aynı zamanda, çoğunlukla eşlerinden daha yaşlı olan kocalar tarafından uygulanan şiddet, terk etme ve tecavüz ile sonuçlanmaktadır. Sonuç, travmatik cinsel deneyimler, kabuslar, depresyon ve travma sonrası bozukluklarla ilgili düşüncelere sahip genç kızlardır.

Genç kızların eğitim alma olanaklarından mahrum bırakılması, onların sosyal becerilerini kaybetmelerine, yeni arkadaşlar edinmelerine ve istihdam fırsatları için beceri ve bilgi edinmemelerine yol açmaktadır. Erken yaşta evlenen kızların eğitim eksikliği, özellikle kocaları tarafından terk edildikten sonra onları yoksulluğa mahkûm ve yatkın olmaya itmektir. Kızlara kendilerini savunmaları ve bağımsız olmaları için bilgi ve beceriler kazandırmak güç verir; ilk cinsel etkinliği, evliliği, hamileliği ve çocuk doğurmayı geciktirir. Hükümet, sivil toplum ve başka gönüllü inisiyatifler, okulların inşası, donatılması ve adölesan gebelikleri önlemek için kızların kayıt altına alınarak eğitime erişilebilmesini sağlamalıdır. Eğitim, erken yaşta evliliklerin bu tetikleyici güçlerinin çoğunu ortadan kaldırmada çok önemli bir faktördür. Eğitim, erken yaşta evliliğin gerçekleştiği ülkelerin özelliği olan yoksulluk döngüsünü de bozar.

Erken evlenen/evlendirilen genç kızlar HIV/AIDS, rahim ağzı kanseri ve hatta ölüm riski yüksek gebelik ve doğum komplikasyonları ile karşılaşmaktadırlar. Özellikle Sahra altı Afrika ve Güney Asya'da çocuk evliliğinin yaygın bir olduğu yerlerde iyileştirmeler olduğu görülmektedir. Çocuk evliliği sorununun ele almak için çeşitli inisiyatifler söz konusu olmuştur, ancak bunların tamamen başarılı oldukları söylenemez. Şimdiye kadar, mevcut programlar cinsiyet ayrımcılığını, çocuk evliliği yasalarının yetersiz uygulanmasını, yoksulluğu, geleneksel cinsiyetçi norm ve uygulamaları yeterince ele almamıştır.

Ebeveynler ve toplum, erken yaşta evlilikle ilgili normları değiştirmek için önleyici programlara entegre edilmesi gereken temel paydaşlardır. Çocuk yaşta evlilik yasalarının uygulanmaması erken yaşta evliliklerin azalmasını devam etmesine izin vermektedir. Savunuculuk çabaları, eğitim, sosyal yardım programları ve medya kampanyaları yoluyla ve devletin işbirliği ile erken yaşta evliliklere engel olup giderek sonlanmasını sağlayabilir. Erken yaşta evliliğin tehlikeleri ve riskleri genç kızlara aktarılarak, insanların erken yaşta evliliklerle ilgili normlarını ve düşüncelerini değiştirmek için örgün ve yaygın

eğitim kesintisiz olarak sağlanmalıdır.

Erken yaşta evliliği sona erdirmek, topluma, kız çocuklarına, ailelere, devlete ve hükümete odaklanan çok yönlü bir yaklaşıma sahip olmayı gerektirir. Erken yaşta evliliğin yaygın olduğu farklı ülkelerin hükümetleri adil, tutarlı sosyal ve ekonomik politikalar uygulamalıdır. Yoksulluğu sona erdirmek ve çocuk yaşta evlilik kültürünü ortadan kaldırmak için hayati önem taşıyan nitelikli ve erişilebilir sağlık hizmetleri sunulabilmeli, yönetimler mevcut politikalarını gözden geçirmeli ve erken yaş evliliklerin ortadan kaldırılması için topyekûn bir seferberlik gerçekleştirilebilmelidir.

Kaynaklar

- Advocacy. (2021). Girls Not Brides. Retrieved September 20, 2021, from <https://www.girlsnotbrides.org/learning-resources/advocacy/>.
- Arslan, H., Beyza, B., Güneş, K., Eryurt, M. A. (2020). Türkiye’de riskli gebelikler: 2018 TNSA bulguları. *Nüfusbilim Dergisi*, 42(1), 64-91. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nufusbilim/issue/60140/871385>.
- Asadullah, N., Zaki, W. (2019). Early Marriage, Social Networks and the Transmission of Norms, *Economica*, 86: 801-831. <https://doi.org/10.1111/ecca.12291>.
- Barr, H. (2017). Ending child marriage in the united kingdom. *Human Rights Watch*. Retrieved September 10, 2021, from <https://www.hrw.org/news/2018/09/06/ending-child-marriage-united-kingdom>.
- Bebitova, G., Emül, T.G. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin erken yaşta evliliklere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Selçuk Sağlık Dergisi*, 2(1), 12-24. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ssd/issue/62011/867843>.
- Chandra-Mouli, V., Camacho, A. V., Michaud, P. A. (2013). WHO guidelines on preventing early pregnancy and poor reproductive outcomes among adolescents in developing countries. *Journal of Adolescent Health*, 52(5), 517-522. 10.1016/j.jadohealth.2013.03.002.
- Chung, H. W., Kim, E. M., Lee, J. E. (2018). Comprehensive understanding of risk and protective factors related to adolescent pregnancy in low-and middle-income countries: A systematic review. *Journal of Adolescence*, 69, 180-188. 10.1016/j.adolescence.2018.10.007.
- Efevbera, Y., Bhabha, J. (2020). Defining and deconstructing girl child marriage and applications to global public health. *BMC Public Health*, 20(1). 10.1186/s12889-020-09545-0.

- Elengemoke, J. M., Susuman, A. S. (2021). Early marriage and correlates among young women in Sub-Saharan African Countries. *Journal of Asian and African Studies*, 56(6), 1345–1368. 10.1177/0021909620966778.
- Enighe, J. (2015). Education of children and parents can help to end child marriage. *Theirworld*. Retrieved from <https://theirworld.org/voices/education-of-children-and-parents-can-help-to-end-child-marriage>.
- Ergen, E. B., Yayla, C. A., Sanverdi, I., Ozkaya, E., Kilicci, C., Kocakusak, C. K. (2017). Maternal-fetal outcome associated with adolescent pregnancy in a tertiary referral center: A cross-sectional study. *Ginekologia Polska*, 88(12), 674-678. 10.5603/GP.a2017.0120.
- Farren, J., Mitchell-Jones, N., Verbakel, J. Y., Timmerman, D., Jalmbant, M., Bourne, T. (2018). The psychological impact of early pregnancy loss. *Human Reproduction Update*. 24(6), 731–749. 10.1093/humupd/dmy025.
- Gage, A. (2013). Association of child marriage with suicidal thoughts and attempts among adolescent girls in Ethiopia. *Journal of Adolescent Health*, 52(5), 654-656. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.12.007>.
- Godha, D., Hotchkiss, D., Gage, A. (2013). Association between child marriage and reproductive health outcomes and service utilization: A multi-country study from South Asia. *Journal of Adolescent Health*, 52(5), 552-558. 10.1016/j.jadohealth.2013.01.021.
- Greene, M., Perlson, S., Taylor, A., Lauro, G. (2015). Engaging men and boys to end the practice of child marriage. GreeneWorks. Retrieved March 10, 2021, from <https://promundoglobal.org/resources/engaging-men-and-boys-to-end-the-practice-of-child-marriage/>.
- Hur, J., Schulze, K., Thorne-Lyman, A., Wu, L., Shaikh, S., Ali, H. et al. (2021). Characterization of pubertal development of girls in rural Bangladesh. *Plos One*, 16(4), 1-16. e0247762. 10.1371/journal.pone.0247762.
- John, N., Edmeades, J., Murithi, L., Barre, I. (2018). Child marriage and relationship quality in Ethiopia. *Culture, Health & Sexuality*, 21(8), 853-866. 10.1080/13691058.2018.1520919.

- Kassa, G. M., Arowojolu, A. O., Odukogbe, A. A., Yalew, A. W. (2018). Prevalence and determinants of adolescent pregnancy in Africa: a systematic review and meta-analysis. *Reproductive Health*, 15(1), 1-17. 10.1186/s12978-018-0640-2.
- Khalaf, M., Rasheed, F., Hussain, S. (2015). Association between early marriage and other sociomedical characteristics with the cervical pap smear results in Iraqi women. *Advances in Sexual Medicine*, 05(04), 73-82. 10.4236/asm.2015.54009.
- Kidman, R. (2017). Child marriage and intimate partner violence: A comparative study of 34 countries. *International Journal of Epidemiology*, dyw225. 10.1093/ije/dyw225.
- Kyari, G.V., Ayodele, J. (2014). The Socio-Economic Effect of Early Marriage in North Western Nigeria. *Mediterranean Journal of Social Science*, 5(14), 582-92. 10.5901/mjss.2014.v5n14p582.
- Lowe, H., Kenny, L., Hassan, R., Bacchus, L., Njoroge, P., Dagadu, N. et al. (2021). ‘If she gets married when she is young, she will give birth to many kids’: A qualitative study of child marriage practices amongst nomadic pastoralist communities in Kenya. *Culture, Health & Sexuality*, 1-17. 10.1080/13691058.2021.1893821.
- Malhotra, A., Warner, A., McGonagle, A., Lee-Rife, S. (2011). *Solutions to End Child Marriage - What the Evidence Shows*. Retrieved September 15, 2021, from <https://www.healthynewbornnetwork.org/hnn-content/uploads/Solutions-to-End-Child-Marriage1.pdf>.
- McCleary-Sills, J., Lucia Hanmer, L., Parsons, J., Klugman, J. (2015). Child marriage: A critical barrier to girls’ schooling and gender equality in education, *The Review of Faith & International Affairs*, 13 (3), 69-80, 10.1080/15570274.2015.1075755.
- Nour N. M. (2009). Child marriage: A silent health and human rights issue. *Reviews in Obstetrics & Gynecology*, 2(1), 51–56. PMID: 19399295 PMCID: PMC2672998.
- Osakinle, E. O., Tayo-Olajubutu, O. (2017). Child marriage and health consequences in Nigeria. *American Scientific Research Journal for Engineering, Technology, and Sciences (ASRJETS)*, 30(1), 351-356. Retrieved April 12, 2021, from https://asrjetsjournal.org/index.php/American_Scientific_Journal/article/view/2645, Corpus ID: 56568812.

- Santhya, K., Ram, U., Acharya, R., Jejeebhoy, S., Ram, F., Singh, A. (2010). Associations between early marriage and young women's marital and reproductive health outcomes: Evidence from India. *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 36(03), 132-139. 10.1363/3613210.
- Schaffnit, S., Lawson, D. (2021). Married too young? the behavioral ecology of 'child marriage.' *Social Sciences*, 10(5), 161. 10.3390/socsci10050161.
- Sezgin, A. U., Punamäki, R. L. (2020). Impacts of early marriage and adolescent pregnancy on mental and somatic health: the role of partner violence. *Archives of Women's Mental Health*, 23(2), 155.
- Svanemyr, J., Chandra-Mouli, V., Raj, A., Travers, E., Sundaram, L. (2015). Research priorities on ending child marriage and supporting married girls. *Reproductive Health*, 12(1), 2-4. 10.1186/s12978-015-0060-5.
- The Global Partnership to End Child Marriage. (2017). How ending child marriage is critical to achieving the sustainable development goals. *Girls Not Brides*. https://www.girlsnotbrides.org/documents/1430/Child-marriage-and-achieving-the-SDGs_DAC.pdf.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2001). *Early Marriage: Child Spouses*. Retrieved September 10, 2021, from <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest7e.pdf>.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2017). Child marriage a mapping of programmes and partners in twelve countries in east and southern Africa. Retrieved September 15, 2021, from <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Child>
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2018). 25 million child marriages prevented in last decade due to accelerated progress, according to new UNICEF estimates. Retrieved September 11, 2021, from <https://www.unicef.org/press-releases/25-million-child-marriages-prevented-last-decade-due-accelerated-progress-according>.
- United Nations Children's Fund (UNICEF) (2021) Global Databases. Retrieved October 1, 2021, from <https://data.unicef.org/topic/childprotection/child-marriage/>
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA). (2018). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, Ankara.

Wondie, Y., Zemene, W., Reschke, K., Schröder, H. (2011). Early marriage, rape, child prostitution, and related factors determining the psychosocial effects severity of child sexual abuse in Ethiopia. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20(3), 305–321. 10.1080/10538712.2011.573458.

World Health Organization (WHO). (2011). *Guidelines on Preventing Early Pregnancy and Poor Reproductive Outcomes*, Geneva, Switzerland.

World Health Organization (WHO). (2019). *Maternal Mortality*. Geliş tarihi 28 Eylül 2020, gönderen: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/maternalmortality> (Erişim tarihi: 05.10.2021).

World Health Organization (WHO). (2020). *Adolescent pregnancy*. Geliş tarihi 28 Eylül 2020, gönderen: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/adolescentpregnancy> (Erişim tarihi: 05.10.2021).

Makale Bilgi Formu

Yazar(lar)ın Katkıları: Makaleye tüm yazarlar eş katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Çalışmanın etik kurul belgesine ihtiyacı olmadığı yazar tarafından belirtilmiştir.

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde “*Universal Journal of History and Culture*” hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk yazara aittir.